

História onkológie na Slovensku

History of Oncology in Slovakia

Ondruš D.¹, Kaušitz J.²

¹I. onkologická klinika LF UK a Onkologického ústavu sv. Alžbety, Bratislava

²Katedra nukleárnej medicíny SZU a Onkologického ústavu sv. Alžbety, Bratislava

Súhrn

Dejiny slovenskej onkológie úzko súvisia s dejinami nemocnice sv. Alžbety, ktorú zriadili v polovici 18. storočia v Bratislave sestry Rehole sv. Alžbety. V prvej polovici 20. storočia bolo v Nemocnici sv. Alžbety zriadené pracovisko venujúce sa diagnostike a liečbe onkologickej ochoreni. Z neho sa krátko po skončení II. svetovej vojny vytvoril Ústav pre výskum a liečbu rakoviny. V roku 1950 bola Nemocnica sv. Alžbety zoštátnená. V jej priestoroch fungoval Ústav experimentálnej onkológie SAV a Ústav klinickej onkológie, ktorý bol centrom onkologickej diagnostiky a liečby. Po reštitúciách cirkevného majetku bola začiatkom 90. rokov 20. storočia nemocnica vrátená Reholi sv. Alžbety, ktorá od januára 1996 zriadila v jej priestoroch Onkologicický ústav sv. Alžbety. Súčasné 20. výročie ústavu v nových podmienkach a 85. výročie od založenia Rádiumenterapeutického ústavu v Bratislave, a tým aj od založenia ústavnej starostlivosti o onkologickej pacientovi na Slovensku, je dôvod pre bilancovanie. Predkladáme pohľad na postupné zmeny v organizačnom, priestorovom a personálnom vybavení ústavu, hodnotíme vplyv jednotlivých osobností medicíny na rozvoj onkológie ako klinického, vedného i študijného odboru v Bratislave i v ostatných mestách a regiónoch Slovenska.

Kľúčové slová

onkológia – história – vývoj – minulosť – súčasnosť – významné osobnosti

Summary

The history of oncology in Slovakia is closely linked to the history of St. Elizabeth Hospital, which was set up in the mid-18th century by nuns of the St. Elizabeth Order in Bratislava. In the first half of the 20th century, a unit was set up in the hospital dedicated to diagnosis and treatment of cancer. Shortly after World War II, the unit was turned into the Institute for Cancer Research and Treatment. In 1950, St. Elizabeth Hospital was nationalized, and the Cancer Research Institute of the Slovak Academy of Science and the Institute of Clinical Oncology were located there as centers for oncological diagnosis and treatment. After the restitution of church property in the early 1990s, the hospital was returned to the Order of St. Elizabeth, which set up the St. Elisabeth Cancer Institute in the hospital premises in January of 1996. This year marks the 20th anniversary of this institute in its new premises and the 85th anniversary of the Institute of Radiumtherapy founded in Bratislava, and thus the establishment of institutional healthcare for cancer patients in Slovakia is the reason for balancing. We present a view of the consecutive changes in the organization, space and staff of the Institute and evaluate the impact of celebrities on medicine who developed oncology as a clinical, scientific and educational discipline in Bratislava and in other cities and regions of Slovakia.

Key words

oncology – history – development – foretime – present time – distinguished celebrities

Autoři deklarují, že v souvislosti s předmětem studie nemají žádné komerční zájmy.

The authors declare they have no potential conflicts of interest concerning drugs, products, or services used in the study.

Redakční rada potvrzuje, že rukopis práce splnil ICMJE kritéria pro publikace zasílané do biomedicínských časopisů.

The Editorial Board declares that the manuscript met the ICMJE recommendation for biomedical papers.

prof. MUDr. Dalibor Ondruš, DrSc.
I. onkologická klinika LF UK
a Onkologického ústavu sv. Alžbety
Heydukova 10
812 50 Bratislava
e-mail: dalibor.ondrus@ousa.sk

Obdržané/Submitted: 1. 3. 2016
Prijaté/Accepted: 14. 5. 2016

<http://dx.doi.org/10.14735/amko2016171>

Onkologická starostlivosť, vedecký výskum a vzdelávanie v Bratislave

Začiatky starostlivosti o onkologickej pacientov sa v Bratislave spájajú s kláštorom Alžbetínok, barokovým kostolom sv. Alžbety a nemocnicou (založenou v roku 1738) na dnešnej Špitálskej ulici. Do 20. storočia do tejto nemocnice prijímal staršie ženy s chronickými chorobami, často nádorovými. Po I. svetovej vojne tu už liečili aj mužov. Nemocnica pôsobila ako filiálka Štátnej nemocnice (ŠN) v Bratislave (terajšej Nemocnice Staré Mesto na Mickiewiczovej ulici) vzhľadom na krátku vzdialenosť, kapacitné možnosti ŠN a najmä vzhľadom na už vtedy dobre známu kvalitnú ošetrovateľskú starostlivosť rádových sestier Rehole sv. Alžbety. Takto sa Nemocnica sv. Alžbety postupne stávala zdravotníckym zariadením na ošetrovanie nádorových ochorení.

V roku 1937 sa ukončila prestavba nemocnice na Špitálskej ulici s rozšírením postelejovej kapacity. Vybudovalo sa v nej chirurgické oddelenie s operačnou sálou. Vedúcim lekárom nemocnice bol do roka 1945 primár chirurgického oddelenia **prof. MUDr. Ladislav Bolcek (1905–1987)**. Súčasťou Nemocnice sv. Alžbety bola aj biopatická stanica, ktorá patrila Spolku proti rakovine.

V roku 1940 sa do Nemocnice sv. Alžbety presunul zo ŠN Rádiumterapeutický ústav s Rádiologickou klinikou, v ktorej sa vykonávala rádiodiagnostika, a najmä radiačná liečba onkologickej pacientov. **Prof. MUDr. Ľudovít Valach (1893–1941)** sa od roka 1930 sústredoval na problematiku liečby žiarením a na uplatnenie tejto liečby v klinickej praxi. Roku 1931 prof. Valach zaobstaral 400 mg vodného roztoku chloridu bárnatého a aparáturu na čerpanie rádiovej emanácie. Následne založil a viedol prvé rádiové emanatórium na území Slovenska, ktoré bolo premenované na Rádiumterapeutický ústav s charakterom kliniky. Preto sa považuje za zakladateľa rádioterapie na Slovensku.

Po predčasnej smrti prof. Valacha viedol ústav/kliniku kratší čas jeho žiak **prof. MUDr. Žigmund Križan (1907–1964)** a následne **prof. MUDr. Gejza Ondrejička (1903–1982)**, ktorý sa po-

važuje za pokračovateľa tzv. bratislavskej rádiologickej školy.

V roku 1942 Rádiumterapeutický ústav prestáhovali späť do adaptovaných priestorov bývalej II. internej kliniky ŠN na Mickiewiczovej ulici vedenej **prof. MUDr. Jaroslavom Sumbalom (1890–1948)**. V Nemocnici sv. Alžbety nadále fungovalo oddelenie zamerané najmä chirurgickú liečbu ochorení hrubého čreva a prsníka, rádiologické oddelenie a oddelenie pre chronické a nádorové choroby.

V roku 1946 sa z iniciatívy prof. Križana a **prof. MUDr. Viliama Thurzu, DrSc. (1912–1985)** v tejto nemocnici založil Ústav pre výskum a liečenie nádorov, od roku 1948 s názvom Štátny oblastný ústav pre výskum a liečbu nádorov, s cieľom vybudovať komplexné onkologicke centrum, kde sa mali skĺbiť poznatky získané vo výskume s použitím v praktickej onkológii. Nemocnica mala v tom čase rádiologické, gynekologické, chirurgické, rádioterapeutické oddelenie, oddelenie pre kožné choroby a oddelenie lekárskeho laboratória, ktoré sa zameriava na hľadanie sérologických testov na rakovinu, a o niečo neskôr aj oddelenie experimentálnej liečby.

Po pretransformovaní Nemocnice sv. Alžbety na onkologický ústav sa klasické chirurgické výkony realizovali pod vedením prof. Bolceka, ktorý prišiel v roku 1941 z I. chirurgickej kliniky od **prof. MUDr. Stanislava Kostlivého (1877–1946)**. Spočiatku to boli len operácie náhlych brušných príhod a menej náročné operácie so zameraním na chirurgickú liečbu nádorových ochorení. V roku 1946 sa konštituovalo riadne chirurgické oddelenie, ktorého primárom sa stal ďalší žiak prof. Kostlivého, **doc. MUDr. Vojtech Bruoth (1906–1979)**.

V roku 1950 prešla celá kláštorná budova a teda aj nemocnica do štátnej správy a tým sa zväčšili priestory pre ústav. V roku 1951 získal ústav názov Onkologický ústav so sídlom v Bratislave. V roku 1954 bol ústav premenovaný na Výskumný ústav onkologický (VÚO) so sídlom v Bratislave. Ústav sa delil na skupiny experimentálnych pracovísk (onkovirológia, cytológia, patológia) a diagnostických a terapeutických pracovísk (rádiologické,

rádioterapeutické, chirurgické a interné, resp. chemoterapeutické oddelenie). Oddelenie rádioterapie a röntgenológie, ktoré fungovali v tomto ústave spočiatku spoločne, sa v roku 1954 rozdeli.

V roku 1955 sa primárom chirurgického oddelenia stal **prof. MUDr. Milan Kratochvíl, DrSc. (1919–1992)**. V tom čase sa na tomto oddelení robili aj náročné hrudné výkony ako napr. ezofagektómie s náhradou pažeráku a plúcne resekcie. V roku 1961 sa stal primárom tohto chirurgického oddelenia **MUDr. Tibor Tesárek, CSc.** Na oddelení nadalej dominovali operácie tráviaceho traktu, štítnej žľazy a chirurgia zhoubných nádorov prsníka.

V 50. a 60. rokoch minulého storočia pozitívne ovplyvnil kvalitu ústavu v klinických i experimentálnych odboroch príchod nových odborne vyspelých pracovníkov, ktorí sa stali zakladateľmi a budovateľmi viacerých onkologických odborov (**prof. MUDr. František Švec, DrSc. (1906–1976)** – farmakológ, **doc. MUDr. Juraj Ďurkovský, CSc.** – rádioterapeut, **doc. MUDr. RNDr. Alojz Winkler, DrSc.** a **MUDr. Vladimír Černý** – chemoterapeuti, **doc. MUDr. Štefan Hupka, DrSc.** – zakladateľ nukleárnej medicíny, a **MUDr. Peter Kossey, CSc.** – patológ).

Doc. MUDr. Juraj Ďurkovský, CSc. (1917–2010) stál v roku 1954 pri zrade Oddelenia rádioterapie, ktorého bol prvým primárom, neskôr vedúcim Katedry rádioterapie Inštitútu pre doskolenie lekárov a farmaceutov (ILF) (dnes Slovenská zdravotnícka univerzita – SZU) a hlavným odborníkom MZ SR pre rádioterapiu. Zaslúžil sa o rozvoj odboru zavádzaním nových radiačných techník, využívaním poznatkov z experimentálneho výskumu v klinickej praxi, rozvíjal pedagogickú činnosť. Ako priekopník rádioterapie na Slovensku sa zaslúžil o inštaláciu prvého kobaltového ožarovača (1958) a neskôr aj kruhového urýchľovača (betatron) na Slovensku (1973). Od roka 1953 pracovala na jeho oddelení **MUDr. Eva Siracká, DrSc. (1926*)**, ktorá sa stala prvou slovenskou rádioterapeutkou, neskôr pôsobila 30 rokov v oblasti onkologickej výskumu. Od roka 1958 rozvíjala na oddelení doc. Ďurkovského základy klinickej

rádiofyziky RNDr. Viera Laginová, CSc. (1936*), ktorá neskôr založila samostatné oddelenie klinickej rádiofyziky, ktorého bola dlhé roky primárka.

Doc. MUDr. RNDr. Alojz Winkler, DrSc. (1919–1981) pôsobil v rokoch 1951–1968 ako vedúci Chemoterapeutickej oddelenia vtedajšieho VÚO v Bratislave. Vo svojej vedecko-výskumnej práci a klinickej praxi sa zameriaval na výskum nádorov, mechanizmy účinkov cytostatík v experimente aj v klinickej onkológii. **MUDr. Vladimír Černý (1924–1993)** pracoval počas svojho aktívneho profesionálneho života v oblasti klinickej chemoterapie nádorov (od roka 1951 na bratislavskom Onkologickom ústavе) a zaslúžil sa o zavedenie moderných prístupov pri používaní cytostatickej liečby na Slovensku. Primárom interného oddelenia, resp. neskôr oddelenia chemoterapie bol v roku 1964–1984. Zintenzívnil starostlivosť o pacientov, ktorí potrebovali protinádorovú chemoterapiu, venoval sa ďalšiemu vzdelávaniu kolegov či budúcich onkológov, bol spoluzačitateľom odboru modernej chemoterapie nádorových ochorení na Slovensku.

Doc. MUDr. Štefan Hupka, DrSc. (1920–2008) nastúpil na Onkologický ústav v roku 1952, kde si ho vyžiadal prof. Thurzo za účelom posilnenia vedeckého výskumu. Začal sa zaoberať nukleárnu medicínou a jej aplikáciou v diagnostike a liečbe chorôb, ako aj využívaním umelých rádionuklidov v medicíne so zvláštnym zreteľom na onkológiu. Považuje sa za zakladateľa a nestora nukleárnej medicíny ako vedného odboru na Slovensku a je jedným z prvých priekopníkov výučby lekárskej fyziky, biofyziky a nukleárnej medicíny. Bol zakladateľom a dlhoročným predsedom Slovenskej spoločnosti nukleárnej medicíny a radiačnej hygieny. V rokoch 1964–1977 pôsobil na Ústave lekárskej fyziky Lekárskej fakulty Univerzity Komenského (LF UK), resp. na Katedre biofyziky a nukleárnej medicíny LF UK a zároveň prednóstom Kliniky nukleárnej medicíny v Nemocnici sv. Alžbety (1977–1990). V rokoch 1967 založil Subkatedru nukleárnej medicíny na ILF (dnes SZU) v Bratislave a bol jej prvým prednóstom, keď sa nukleárna

medicína stala nadstavbovým špecializačným odborom. Na pracovisku začínať a doteraz pôsobí doc. MUDr. Jozef Kaušitz, CSc. (1946*), ktorý položil základy liečby rádiojódom a v roku 1973 ako prvý na Slovensku zaviedol do klinickej praxe vyšetrovanie nádorových markerov rádioimunoanalytickými (RIA) metodami. Od svojho vzniku je toto pracovisko aj klinickou základňou pre postgraduálnu výučbu nukleárnej medicíny a celoštátne kurzy, ktoré sa tu v tom období uskutočňovali, boli prvými akciami svojho druhu v Československu.

MUDr. Peter Kossey, CSc. (1919–2002), nastúpil v roku 1953 na Onkologický ústav v Bratislave, kde založil oddelenie onkopatológie, prvé oddelenie klinickej patológie na Slovensku, ktoré pod názvom Oddelenie patológie a cytológie viedol do 1989, avšak pracoval tu až do roka 1999. Venoval sa diagnostike celého spektra nádorových ochorení, pôsobil ako onkopatológ a bol konzultant prakticky pre celé Slovensko. Stal sa priekopníkom histopatologickej diagnostiky najmä kostných nádorov, nádorov prsníka a semenníkov.

Jedným zo zakladateľov modernej gynekologickej onkológie na Slovensku bol primár **MUDr. Ernst Klauber (1900–1983)**, ktorý v Nemocnici sv. Alžbety v Bratislave vybudoval samostatné gynekologicke oddelenie, ktoré viedol v rokoch 1947–1972. Zaviedol do praxe moderné metódy najmä chirurgickej liečby karcinomu krčka a tela maternice, ako prvý začal používať nové metódy včasnej diagnostiky – kolposkopiu a cytologiu. **Doc. MUDr. Ivan Maňka, CSc. (1924–1996)** nastúpil po promocii v roku 1949 na pracovisko prim. Klaubera, kde sa stal v roku 1972 primárom Gynekologického oddelenia Onkologickej ústavu v Bratislave. V tejto funkcií zotrval až do odchodu do dôchodku v roku 1991. V klinickej praxi sa venoval najmä problematike operačnej liečby karcinomu krčku maternice. Okrem množstva odborných publikácií, vrátane priekopníckej monografie Klinická onkológia (1979), ktorá dodnes tvorí základ pre postgraduálne štúdium lekárov v onkológii, sa venoval i pedagogickej činnosti na LF UK. Súčasťou gynekologickej oddelenia sa stalo cytologické

laboratórium na čele s **MUDr. Jánom Si-rackým, DrSc. (1925*)**.

Od roka 1955 úspešne rozvíjali onkoradiológiu, resp. rádiodiagnostiku MUDr. H. Vernár, MUDr. P. Blum, MUDr. Alfréd Šária a neskôr najmä **prim. MUDr. Andrej Kutarňa, CSc. (1924–2007)**, ktorý viedol rádiodiagnostické oddelenie takmer 30 rokov.

Keď sa v roku 1964 otvorila nová budova ústavu na Heydukovej ulici, rozšírili sa lôžkové kapacity a vytvorili podmienky pre vznik ďalších diagnostických a klinických pracovísk. Medzi ne patrilo aj oddelenie včasnej diagnostiky, ktoré viedol **prim. MUDr. Peter Čepček, CSc. (1922–2010)**, ktorý sa veľkou mierou pričinil o rozvoj modernej klinickej onkológie na Slovensku. Ako vedúci Katedry klinickej onkológie ILF (dnes SZU) garontoval špecializačné štúdium v klinickej onkológii, vychoval celý rad klinických onkológov.

V roku 1966 vznikol z pôvodného VÚO v Bratislave samostatný Onkologický ústav pre Slovensko a výskumná časť ústavu bola začlenená do Slovenskej akadémie vied (SAV) ako Ústav experimentálnej onkológie (ÚEO) SAV, ktorého prvým riaditeľom bol **prof. MUDr. William Thurzo, DrSc., akademik SAV a ČSAV**. Prof. Thurzo zaviedol pregraduálnu onkologickú výučbu na bratislavskej LF UK medzi prvými v Európe, keď v roku 1964 založil Katedru onkológie a rádiológie, ktorá sa v roku 1978 rozšírila na Katedru onkológie, rádiológie a nukleárnej medicíny.

Názov Onkologický ústav pre Slovensko bol v roku 1969 zmenený na Ústav klinickej onkológie (ÚKO) v Bratislave, ktorého prvým riaditeľom bol primár MUDr. Jozef Liška a po ňom MUDr. Peter Čepček, CSc. (v rokoch 1973–1990).

V roku 1984 prevzal po prim. Tesárikovi vedenie chirurgického oddelenia primár **MUDr. Anton Godál, CSc. (1927–1993)** a v roku 1993 **MUDr. Jozef Knotek (1941*)**, ktorý pokračoval v tradícii svojich predchodcov a vypracoval novú techniku operácie malígnej stramy. Zaviedol aj nové moderné operácie tráviaceho traktu. V roku 2005 sa toto chirurgické oddelenie transformovalo na výučbovú bázu LF UK. Vznikla Klinika onkologickej chirurgie LF UK, ktorej prvým

prednustom bol **doc. MUDr. Ján Škuláty, CSc. (1955*)**. Primárom kliniky bol v rokoch 2006–2011 **doc. MUDr. Vladimír Straka, CSc. (1946*)**. V roku 2007 bol do funkcie prednosta kliniky LF UK vymenovaný **prof. MUDr. Štefan Durdík, PhD., MHA. (1957*)**. Primárom kliniky je v súčasnosti **MUDr. Martin Sabol, PhD. (1970*)**, ktorý pokračuje v rozvíjani hepatopankreatiko-biliárnej a kolorektálnej chirurgie.

Na rádioterapeutickom oddelení po odchode doc. Ďurkovského do dôchodku bola poverená vedením Katedry rádioterapie ILF (dnes SZU) **prof. MUDr. Ľudmila Ševčíková, CSc. (1946*)**. Od roku 1990 je vedúcou Katedry radiačnej onkológie SZU **MUDr. Elena Bolješíková, CSc. (1948*)**, ktorá je zároveň prednustom Kliniky radiačnej onkológie SZU a terajšieho Onkologického ústavu sv. Alžbety (OÚSA). Na tomto pracovisku uviedli v roku 1991 do prevádzky nový lineárny urýchľovač elektrónov CLINAC 2100C a postupne sa zavádzali ďalšie v rámci Slovenska. V súčasnosti patrí klinika medzi popredné pracoviská radiačnej onkológie na Slovensku. Moderné prístrojové vybavenie umožňuje centralizovať pacientov zo Slovenska pre špeciálne radiačné techniky. Okrem externej adjuvantnej, radikálnej a paliatívnej rádioterapie pri všetkých nádorových ochoreniach sa na toto pracovisko centralizujú pacienti pre špeciálne radiačné techniky. Na oddelení brachyterapie sa od roku 2007 vykonáva intersticiálna permanentná aplikácia radioaktívnych zrín I-125 do prostaty u pacientov s lokalizovaným karcinómom prostaty. Klinika SZU je centrom postgraduálnej výchovy radiačných onkológov, klinických fyzikov a rádiologických asistentov. Podieľa sa aj na výučbe poslucháčov LF UK i LF SZU.

Klinika stereotaktickej rádiochirurgie OÚSA a Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce (VŠZaSP) sv. Alžbety vznikla ako jediné pracovisko svojho druhu na Slovensku v roku 2004. Jej prednustom je **prof. MUDr. Miron Šramka, DrSc. (1940*)**. Na klinike sa vykonáva v spolupráci neurochirurgov, radiačných onkológov, klinických fyzikov, rádiológov, neurológov, neuroonkológov, oftalmológov a špecialistov z odboru nuklearnej

medicína pomocou moderného prístrojového vybavenia odborne vysoko náročná stereorádiochirurgická liečba nádorových a nenádorových ochorení mozgu, nádorových ochorení oka, hlavy a krku. Cieľom stereotaktickej rádiochirurgie je zastavenie rastu nádorových láziej s ich následným zmenšením až kompletnej eradikáciou.

Súčasná Interná klinika VŠZaSP sv. Alžbety a OÚSA, kde je prednustom **prof. MUDr. Stanislav Španík, CSc. (1959*)**, sa zameriava na komplexnú starostlivosť o pacientov s onkologickým ochorením. Základnou úlohou je indikácia a aplikácia systémovej protinádorovej liečby, podporná liečba pacientov s komplikáciami po chemoterapii, liečba príznakov sprevádzajúcich pokročilé nádorové ochorenie, dispenzarizácia pacientov po ukončení chemoterapie, konziliárna činnosť pre ostatné oddelenia a ambulancie ústavu, resp. pre iné zdravotnícke zariadenia podľa potreby. Primárkom kliniky je **MUDr. Dagmar Sorkovská (1959*)**. Na klinike prebieha pregraduálna výučba študentov VŠZaSP sv. Alžbety a výučba onkologickej propedeutiky poslucháčov LF UK. Povinnú časť špecializačnej prípravy tu absolvujú aj lekári pred postupovou skúškou z internej medicíny a pred atestáciou zo všeobecného lekárstva a všetkých onkologických špecializácií (klinická onkológia, radiačná onkológia, gynekologická onkológia a iné). Vedecko-výskumná činnosť zostáva v prvom rade z realizácie medzinárodných multicentrických prospektívnych klinických štúdií.

Na Klinike nuklearnej medicíny OÚSA, LF UK a SZU pokračovala v odbornej profesionálite doc. Hupku aj jeho nástupkyňa **doc. MUDr. Izabela Makáiová, CSc. (1941*)**, ktorá sa zaslúžila o vybudovanie prvého pracoviska pozitronovej emisnej tomografie (PET) (v roku 2000) na Slovensku. Klinika je v súčasnosti centrom pre vyšetrenia neuroendokrinných nádorov rádionuklidmi a jedným z center pre liečbu karcinómu štítnej žľazy rádiojódom. Na klinike prebieha výučba nuklearnej medicíny poslucháčov LF UK i diplomovaných rádiologických asistentov i postgraduálna výučba lekárov, vysokoškolákov-telekárov i rádiolo-

gických asistentov. V súčasnosti je prednustom tejto kliniky **doc. MUDr. Soňa Balogová, PhD. (1972*)**. Vedúcim Katedry nuklearnej medicíny LF SZU v Bratislave a zároveň primárom Oddelenia imunodiagnostiky OÚSA, ktoré je centrom pre určovanie nádorových markerov na Slovensku s najdlhšou tradíciou, je **doc. MUDr. Juraj Kaušitz, CSc.** Okrem riadiacej a pedagogickej činnosti je v súčasnosti významná aj jeho publikáčna aktivita, rozsiahle monografie Onkológia (2003) i Nádorové markery (2014). V súčasnosti pripravuje dvojdielnu monografiu – Všeobecná a špeciálna onkológia.

Po prim. Kosseyovi prevzal vedenie oddelenia patológie **prim. MUDr. Jozef Maťoška, CSc. (1931–2011)**, ktorý ďalej rozvíjal komplexnú patologickú diagnostiku, ale aj konzultačnú činnosť pre ostatné pracoviská patológie na Slovensku, najmä pri testikulárnych nádroch. Z významných patológov s mezinárodnou autoritou tu pôsobil aj **prof. MUDr. Štefan Galbavý, DrSc. (1946*)**, ktorý sa v rámci onkopatológie venuje najmä diagnostike nádorov močového mechúra. Súčasný Ústav patológie SZU a OÚSA (založený prim. Kosseyom) pod vedením **doc. MUDr. Karola Kaju, PhD. (1962*)** je akreditovaným poskytovateľom zdravotnej starostlivosti na Slovensku na úrovni biopatickej a cytologickej diagnostickej činnosti.

Po odchode doc. Maňku do dôchodku sa stal roku 1992 prednustom Onkologicko-gynekologickej kliniky, výučbovej základne ILF (dnes SZU) **MUDr. Jozef Kállay (1946*)**. V roku 1998 sa stal vedúcim Subkatedry gynékologickej onkológie Slovenskej postgraduálnej akadémie medicíny (SPAM) (dnes SZU). Klinika gynékologickej onkológie SZU a OÚSA, kde je v súčasnosti prednustom **MUDr. Ladislav Masák, CSc. (1954*)**, je najstarším špecializovaným pracoviskom na Slovensku, ktoré sa venuje výlučne liečbe nádorových gynékologických ochorení, a patrí medzi najvýkonnejšie pracoviská v operačnej liečbe gynékologických nádorov na Slovensku. Hlavnou činnosťou kliniky sú radikálne operačné výkony pre zhubný nádor krčka maternice, tela maternice, vaječníkov a vonkajších pohlavných orgánov. Ďalej sa tu vykonávajú

diagnosticko-liečebné výkony, napr. exploratívne a staging laparotómie, kyretáže a konizácie. Súčasným primárom kliniky je **MUDr. Peter Babala, PhD. (1968*)**.

Oddelenie rádiadiagnostiky po prim. Kutarňovi viedli primári **MUDr. Augustín Ďurkovský (1951*)** a **prof. MUDr. Jana Slobodníková, CSc. (1961*)**. Terajšia II. rádiologická klinika LF UK a OÚSA, kde je prednoscou **doc. MUDr. Viera Lehotská, PhD. (1966*)**, sa člení na pracovisko digitálnej skiaografie a skiaskopie, pracovisko digitálnej klinickej mamografie a ultrasonografie (USG) prsníkov, pracovisko digitálnej preventívnej (skríningovej) mamodiagnostiky, pracovisko digitálnej mamografickej stereotaxie, pracovisko digitálnej stomatologickej rádiológie, pracovisko všeobecnej USG, CT pracovisko a MRI pracovisko. Na pracoviskách preventívnej a klinickej mamodiagnostiky sa vykonáva kompletná zobrazovacia diagnostika ochorení prsníka u asymptomatických aj symptomatických žien a realizuje sa celé spektrum intervenčných výkonov na prsníkoch. Ako jedno z mála pracovísk na Slovensku klinika vykonáva i miniinzávne diagnostické a liečebné zákroky pomocou vákuového mamotomického prístroja. Klinika je výučbovou bázou LF UK v Bratislave, podieľa sa na postgraduálnej príprave lekárov v procese špecializačného štúdia v odbore rádiológia.

Základný onkologický výskum sa rozvíjal na Ústave experimentálnej onkológie SAV, kde sa po akademikovi Thurzovi vo funkcii riaditeľa postupne vystriedali: **MUDr. Vilim Ujházy, DrSc., akademik SAV a ČSAV (1926*)** (1983–1991), **prof. MUDr. Juraj Švec, DrSc. (1938*)** (1992–1996), **doc. Ing. Čestmír Altaner, DrSc. (1933*)** (1999–2007), **RNDr. Ján Sedlák, DrSc. (1957*)** (2007–2015). V roku 2016 vzniklo Biomedicínske centrum (BMC) SAV, ktorého súčasťou je ÚEO s vedeckou riaditeľkou **Mgr. Luciuou Kučerovou, PhD. (1973*)**. Doterajšie hlavné smery ústavu zostávajú – sú zdefinované existenciou laboratórií pre molekulovú onkológiu, imunológiu, genetiku nádorových ochorení, ktoré pokrývajú požadovaný multidisciplinárny prístup v onkológii. ÚEO BMC SAV úzko spolupracuje s klinickými pracoviskami

s cieľom urýchliť prenos najnovších poznatkov vedy do praxe. V roku 2016 si odborná verejnosc pripomína 70. výročie založenia ústavu.

Po akademikovi Thurzovi prevzal úlohu vedúceho Katedry onkológie, rádiologie a nuklearnej medicíny LF UK v Bratislave **prof. MUDr. Juraj Švec, DrSc. (1938*)**, ktorý pôsobil od roku 1980 ako prednosta Onkologickej ústavu SAV, v rokoch 1981–1990 ako vedúci Katedry onkológie, rádiologie a nuklearnej medicíny LF UK. V rokoch 1990–1997 pôsobil ako prednosta Onkologickej ústavu LF UK, v rokoch 1998–2003 bol prednustom Onkologickej kliniky LF UK. Počas jeho pôsobenia vo funkcii rektora UK v Bratislave (1991–1997) sa podarilo UK zapojiť do siete najvýznamnejších európskych vysokoškolských inštitúcií. V rokoch 1993–2011 bol prorektorm SZU pre medzinárodné vzťahy, v rokoch 1993–2002 poslancom Národnej rady SR a opakovane kandidoval na funkciu prezidenta SR.

Po prof. Švecovi prevzal v roku 2004 funkciu prednosti terajšej I. onkologickej kliniky LF UK a OÚSA **prof. MUDr. Dalibor Ondruš, DrSc. (1953*)**, ktorý garantuje pregraduálne vysokoškolské štúdium v študijnom predmete onkologická propedeutika, doktorandské (PhD.) štúdium, habilitačné a inauguračné konania na získanie vedecko-pedagogických titulov – docent a profesor v odbore onkológia na LF UK v Bratislave.

Po nežnej revolúcii hľadali onkológovia možnosť, ako zvýšiť na Slovensku doterajší už nepostačujúci počet lôžok pre onkologickej pacientov. Podobne boli potrebné aj lôžka pre kardiovaskulárnych pacientov, ale nakoniec nemocnicu na Klenovej ulici, známu pod názvom Štátne ústav národného zdravia (ŠÚNZ) (tzv. Štátne sanatórium) v Bratislave, získali pacienti s nádorovými ochoreniami. Uznesením vlády SR z januára 1990 došlo k začleneniu bývalého ŠÚNZ do ÚKO v Bratislave s následným reprofiličovaním zdravotníckeho zariadenia.

V máji 1990 sa názov ústavu znova zmenil a z ÚKO v Bratislave sa stal Národný onkologickej ústav (NOÚ) so sídlom v Bratislave, ktorý tak prakticky zostával z ústavu na Heydukovej ulici a novozískanej budovy bývalého ŠÚNZ.

Existencia týchto dvoch ústavov spolu vydržala do roku 1994.

Začiatkom októbra 1994 vzniklo samostatné štátne zdravotnícke zariadenie zamerané na diagnostiku a liečbu onkologickej ochoreni s názvom Onkologický ústav sv. Alžbety (OÚSA) na Heydukovej ulici v Bratislave. Po reštitúciach cirkevného majetku bola začiatkom 90. rokov minulého storočia nemocnica vrátená Reholi sv. Alžbety, ktorá od 1. januára 1996 zriadila vo svojich priestoroch Onkologický ústav sv. Alžbety, s.r.o.

Zakladateľom a riaditeľom ústavu je doteraz **doc. MUDr. Juraj Kaušitz, CSc.** V ústave sa postupne etablovalo 15 odborných klinik zabezpečujúcich pregraduálnu a postgraduálnu výchovu medičkov a lekárov v spolupráci s LF UK a SZU v Bratislave. V spolupráci s ÚEO SAV sa na ústave začal rozvíjať klinický výskum. OÚSA je dnes moderným neštátnym zdravotníckym zariadením, ktoré slúži potrebám onkologickej pacientov z celého Slovenska. Ústav je začlenený do siete zdravotníckych zariadení a má zmluvný vzťah so všetkými zdravotními poistovňami, ktoré na Slovensku pôsobia. Súčasťou ústavu je aj Klinika stomatológie a maxilofaciálnej chirurgie LF UK, kde pôvodne stomatologicú onkochirurgiu rozvíjal **prof. MUDr. Ivan Satko, DrSc. (1938–2011)**, súčasným primárom Oddelenia oro-maxilofaciálnej chirurgie je **doc. MUDr. Jozef Mračna, CSc. (1942*)**, ktorý sa zameriava na chirurgickú liečbu nádorov oblasti hlavy a krku.

Národný onkologickej ústav (NOÚ) pokračoval ako samostatné zdravotnícke zariadenie v budove bývalého ŠÚNZ, ktorého riaditeľom bol v tomto období **doc. MUDr. Štefan Korec, CSc. (1948*)**. V ďalšom období pôsobil ako riaditeľ NOÚ aj **prof. MUDr. Ivan Koza, DrSc. (1940*)**, v rokoch 2004–2006 **MUDr. Tomáš Haško, MPH**, potom **MUDr. Tomáš Šálek (1954*)**. Súčasným riaditeľom je od roka 2012 **MUDr. Jozef Dolinský (1975*)**.

V NOÚ sa postupne vytvoril komplex onkologickej pracovísk s pôsobnosťou pre celé Slovensko.

Na úseku klinickej onkológie pôsobil na NOÚ **prof. MUDr. Ivan Koza, DrSc.**, ktorý bol v rokoch 1996–2010 prednos-

tom Internej kliniky NOÚ a vedúcim Katedry klinickej onkологии SZU, kde garantoval špecializačné štúdium budúcich klinických onkológov. Ústav je od roka 2005 zároveň výučbovou bázou II. onkologickej kliniky LF UK a NOÚ v Bratislave, ktorej prednosta **doc. MUDr. Jozef Maradiak, CSc. (1953*)** garantuje špecializačné štúdium v klinickej onkologii na LF UK v Bratislave. Rozvoj kliniky je spojený aj s výskumom. Komplexný manažment systémovej liečby všetkých zhoubných nádorov zabezpečujú jednotlivé oddelenia terajšej II. onkologickej kliniky LF UK, SZU a NOÚ pod vedením **prim. MUDr. Tomáša Šáleka, MUDr. Jozefa Šufliařskeho, PhD. (1961*)**, **MUDr. Kristíny Križanovej (1948*)** a ďalších. Samostatným pracoviskom je od roka 2015 Klinika onkohematológie LF UK a NOÚ pod vedením **doc. MUDr. Ľuboša Drgoňa, PhD. (1967*)**. V roku 2010 bola na II. onkologickej klinike založená Jednotka translačného výskumu, ktorej vedúcim je **doc. MUDr. Michal Mego, PhD. (1977*)**.

Chirurgické oddelenie NOÚ založil v roku 1990 **prim. MUDr. Ľudovít Sepeši, CSc. (1955–2005)**, ktoré neskôr pod názvom Onkochirurgická klinika NOÚ viedol až do roka 2005. Po ňom na tomto pracoviskupôsobil ako primár **MUDr. Karel Kroupa, PhD.** Terajšiu Kliniku chirurgickej onkologie LF SZU a NOÚ viedie **prof. MUDr. Juraj Pechan, CSc. (1952*)**. Klinika je najvyšším onkochirurgickým pracoviskom a referenčným centrom na Slovensku. Spolupracuje ako konzultačné pracovisko v oblasti diagnostiky a chirurgickej liečby nádorových ochorení, zabezpečuje pregraduálnu a postgraduálnu výchovu v rámci SZU.

Oddelenie gynekologickej onkologie NOÚ, ktoré po založení viedol **prim. doc. MUDr. Július Štefanovič (1933*)**, je najvyšším špecializovaným onkogynekologickým pracoviskom na Slovensku, slúži ako referenčné centrum pri riešení zložitých onkogynekologickejch operácií. Súčasným primárom je **MUDr. Tibor Lengyel, PhD. (1961*)**. Pracovisko je výučbovou bázou v onkogynekológiu, zabezpečuje konzultácie v oblasti diagnostiky a liečby gynekologickejch zhoubných nádorov pre zdravotnícke zariadenia na Slovensku.

Rádioterapeutické oddelenie NOÚ vzniklo v roku 1996 po výstavbe moderného samostatného pavilónu v areáli ústavu. Jeho prvým primárom bol **MUDr. Peter Bernát, PhD.** Spočiatku fungovalo len ako lôžkové oddelenie. V roku 1997 bola spustená klinická prevádzka na lineárnom urýchľovači a neskôr sa začala realizovať aj brachyterapia. V súčasnosti pracovisko viedie **prim. MUDr. Margita Pobijaková (1967*)**.

Aj ďalšie pracoviská NOÚ (oddelenie rádiadiagnostiky, klinickej patológie a cytológie, klinickej genetiky a iné) sa výraznou mierou podieľajú na zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti o onkologickejch pacientov.

Špecializovaná onkologická starostlivosť sa v Bratislave v druhej polovici 20. storočia postupne realizovala a sústavne realizuje na vysokej odbornej úrovni aj v iných nemocniciach, napr. v bývalej nemocnici v Podunajských Biskupiciach (nádory plúc – prof. Haruštiak, prim. Kasan, dr. Černá), na Urologickej klinike na Kramároch (nádory urogenitálneho systému prof. Zvara, prof. Horňák, prof. Breza, prof. Ondruš), na ORL klinike (nádory hlavy a krku prof. Profant), na Klinike hematológie a transfúzie krvi (niektoré hematologické malignity) i na pediatrických klinikách (nádory u detí).

Detská onkologická klinika vznikla v roku 2004 z detského onkologickejho oddelenia DFNsP v Bratislave, ktoré sa od svojho vzniku v roku 1991 pod dlhorodčím vedením **doc. MUDr. Emilia Kaiserovej, CSc. (1944*)** zameriava na komplexnú diagnostiku a liečbu onkologickejch ochorení. V roku 2009 sa pôsobnosť kliniky rozšírila a vznikla Klinika detskej hematológie a onkologie LF UK a DFNsP. Klinika sa podieľa na výučbe poslucháčov LF UK, je aj výučbovou bázou Subkatedry detskej onkologie SZU, podieľa na postgraduálnej výchove budúcich detských onkológov. V súčasnosti je prednôstkou kliniky **doc. MUDr. Alexandra Kolenová, PhD. (1972*)**.

Onkologická starostlivosť, výskum a vzdelávanie v ostatných regiónoch Slovenska

Podobne ako v Bratislave, aj v Košiciach, v druhom založenom onkologickom

centre na Slovensku, má onkológia svoje počiatky práve v rádiológii. Už v roku 1925, keď vznikla v Košiciach Štátna nemocnica (ŠN), existovalo rádiologické oddelenie, ktoré sa stalo základom pre neskorší vznik kliniky. V roku 1951 sa založilo rádiologické oddelenie ako súčasť internej kliniky, ktoré bolo neskôr premenované na rádiologickú kliniku, ktorú viedol **prof. MUDr. Eugen Kunštadt, DrSc. (1913–1991)**.

Centrálné izotopové pracovisko ako súčasť rádiologickej kliniky vzniklo v Košiciach v roku 1956 zásluhou **doc. MUDr. Miroslava Klvaňu, CSc. (1922–1998)**. V roku 1959 vznikla Univerzita P. J. Šafárika (UPJŠ) v Košiciach, ktorej súčasťou sa stala aj lekárska fakulta, čo malo pozitívny vplyv na rozvoj pracoviska. V roku 1960 bola vytvorená samostatná Klinika rádiológie a nukleárnej medicíny a okrem rádioterapie sa tak začala v liečbe využívať aj protinádorová chemoterapia. V roku 1963 mala klinika v košickej FN pod vedením **prof. MUDr. Eugena Kunštadta, DrSc. (1913–1991)** tri samostatné oddelenia (rádiadiagnostika, nukleárna medicína a rádioterapia), ktoré boli bázou pregraduálnej výučby na LF UPJŠ.

Ďalšie osobnosti, ktoré sa významne podieľali na rozvoji onkologie v Košiciach a na celom východnom Slovensku boli: **prof. MUDr. Ľudovít Jurga, DrSc. (1943*)**, **doc. Ján Klímo (1938–1998)**, **MUDr. Igor Andrašina, CSc. (1955*)** (súčasný prednosta Kliniky rádioterapie a onkologie LF UPJŠ), **doc. MUDr. Alexander Berč, CSc. (1950*)**, **MUDr. Pavol Dubinský, PhD. (1965*)** (hlavný odborník MZ SR pre radiačnú onkologiu, predsedu Slovenskej spoločnosti radiačnej onkologie), **MUDr. Tibor Packáň, PhD. (1950*)**, **doc. MUDr. Mária Wagnerová, CSc. (1944*)** a mnohí ďalší.

V roku 1976 pribudol ku košickej Klinike rádiológie a nukleárnej medicíny samostatný úsek chemoterapie, čím sa výrazne zlepšila dostupnosť liečby pre väčší počet pacientov. V roku 1981 po odčlenení rádiadiagnostického oddelenia a oddelenia nukleárnej medicíny vznikla Klinika rádioterapie a onkologie ako súčasť FN L. Pasteura. V roku 2003 vznikol Východoslovenský onkologický ústav (VOÚ) v Košiciach, ktorý

sa v roku 2006 transformoval na akciovú spoločnosť. Jeho poslaním je aj v súčasnosti predovšetkým poskytovať komplexnú ambulantnú a ústavnú zdravotnú starostlivosť pacientom s onkologickým ochorením. VOÚ zabezpečuje výučbu na košickej LF, podieľa sa na vedecko-výskumnej činnosti a výchove vedeckých pracovníkov a spolupracuje v tejto oblasti s ďalšími zdravotníckymi, akademickými a vedeckými inštitúciami na Slovensku a v zahraničí.

Problematika onkologie sa rozvíjala aj v ďalších slovenských mestách. V Martine bol zakladateľom onkologie **prof. MUDr. Arnošt Lányi, DrSc. (1914–2005)**, ktorý bol od roku 1967 prednóstom Rádiologickej kliniky Martinskej fakultnej nemocnice (MFN) a vedúcim Katedry röntgenológie a rádiológie pobočky LF UK v Bratislave.

Rádioterapeutické oddelenie v Martine vzniklo v 20. rokoch minulého storočia z oddelenia rádiológie a v roku 1958 vzniklo samostatné onkologické oddelenie. V roku 1967 sa odčlenilo oddelenie nukleárnej medicíny a vzniklo oddelenie rádioterapie a onkologie, ktoré je teraz súčasťou Onkologického centra MFN v Martine. V súčasnosti sa na tomto pracovisku okrem diagnostických výkonov realizujú aj špecializované výkony z oblasti intervenčnej rádiologie. Onkologické centrum MFN v Martine sa zaobrába radiačnou onkológiou, chemo-terapiou, hormónovou terapiou a imuno-terapiou a dispenzarizáciou onkologických pacientov.

Začiatky odboru nukleárnej medicíny v Martine sú spojené s menom **prof. MUDr. Jozefa Holana, DrSc. (1919–2005)**, ktorý bol po vytvorení pobočky LF UK so sídlom v Martine v roku 1966 poverený vedením Katedry biofyziky a nukleárnej medicíny. V roku 1976 vznikla samostatná Klinika nukleárnej medicíny, prvá svojho druhu vo vtedajšom Československu, a jej vedúcim ostal prof. Holan až do roku 1990.

V súčasnosti je prednóstom Kliniky nukleárnej medicíny Jeséniovej LF UK a MFN **prof. MUDr. Ivan Režnák CSc.** Hlavným zameraním kliniky je poskytovanie diagnostickej a liečebno-preventívnej starostlivosti pomocou rádionuklidov.

Onkologické pracoviská vznikali aj v slovenských mestách, kde nie sú lekárske fakulty.

V roku 1956 bolo v trnavskej nemocnici zriadené oddelenie pre liečbu žiareniám. V roku 1960 bolo toto oddelenie reprofilizované na onkologické oddelenie, kde bol prvým primárom **MUDr. Vojtech Baláž**. V roku 1992 sa obnovila existencia a fungovanie Trnavskej univerzity, v rámci ktorej bola v roku 1994 založená Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce (FZaSP). Výučbovou bázou tejto fakulty sa stala z bývalého Rádioterapeutického oddelenia NsP aj Onkologická klinika, ktorej prednóstom bol v rokoch 1996–2013 **prof. MUDr. Ľudovít Jurga, DrSc.**

Potreba onkologickej liečby narastala s pribúdajúcou incidenciou ochorení, ako aj so zlepšujúcou sa diagnostikou. Preto bolo už v roku 1956 v Banskej Bystrici založené onkologické oddelenie, najprv ako ambulantné pracovisko a v roku 1958 ako lôžkové oddelenie (zamerané prevažne na rádioterapiu). V polovici 60. rokov minulého storočia sa tu začala rozvíjať aj chemoterapia solídnych nádorov. V roku 1992 sa primárom oddelenia stal **MUDr. Vladimír Malec, PhD. (1952*)**. Súčasná Onkologická klinika SZU a FNsP F. D. Roosevelt poskytuje komplexnú nechirurgickú onkologickú liečbu pacientom bansko-bystrického kraja.

Onkologicky zamerané oddelenia postupne vznikali aj v ďalších krajských, resp. okresných mestach – Lučenec, Nitra, Michalovce, Komárno, Prešov, Rimavská Sobota, Ružomberok, Trenčín, Žilina a v ďalších. Súčasťou ambulantnej onkologickej starostlivosti boli tzv. poliklinické oddelenia klinickej onkologie (POKO), ktoré zabezpečovali okrem iného aj evidenciu a hlásenie zhubných nádorov.

V Banskej Bystrici sa v polovici 70. rokov minulého storočia centralizovaná starostlivosť o deti s hematologickými malignitami a solídnymi nádormi realizovala na Detskom oddelení KÚNZ pod vedením **prof. MUDr. Svetozára Dluhohuckého, CSc. (1940*)**. V roku 1983 tu vzniklo Detské onkocentrum ako prvé svojho druhu na Slovensku, neskôr sa stalo súčasťou Kliniky pre deti a dorast

FNsP F. D. Roosevelta v Banskej Bystrici. V roku 2004 vznikla v Banskej Bystrici Klinika pediatrickej onkologie a hematológie SZU a DFNsP. Pracovisko aj v súčasnosti zabezpečuje diagnostiku, liečbu a dispenzarizáciu všetkých detských malignít. Na báze SZU poskytuje výučbovú základňu v postgraduálnom vzdelávaní lekárov v subšpecializačnom odbore detská onkológia a hematológia. Prednóstom je **MUDr. Eva Bubanská, PhD. (1953*)**.

V Košiciach vzniklo ako samostatné Oddelenie detskej onkologie a hematológie DFN v roku 1985. Zabezpečuje diagnostiku a liečbu onkologickej ochorení u detí vo východoslovenskom regióne. Primárou je od roku 1992 **MUDr. Irina Oravkinová (1955*)**.

Ostatné spoločensko-odborné a vzdelávacie aktivity v odbore onkológia

V roku 1990 bola v Bratislave ako nezávislá, dobrovoľná, nezisková, charitatívna organizácia založená **Liga proti rakovine**, ktorej cieľom je bojať proti rakovine (zhubným nádorom) predovšetkým informáciemi pre laickú aj odbornú verejnosť a výchovou populácie, zdôrazňovaním potreby prevencie a včasnej diagnostiky, starostlivosťou o pacienta a jeho rodinu, podporou skvalitňovania diagnostiky, liečby a výskumu. Liga proti rakovine (LPR) SR, ktorá vznikla ako prvá na teritóriu východnej Európy, je členom Európskej asociácie národných lág proti rakovine (ECL) a členom Únie pre medzinárodnú kontrolu rakoviny (UICC) so sídlom v Ženeve. Zakladateľkou a doterajšou prezidentkou LPR SR je **MUDr. Eva Siracká, DrSc.** Od roku 1996 poriada LPR SR každoročne Deň narcisov, najväčšiu verejno-prospešnú finančnú zbierku na Slovensku.

Epidemiologické charakteristiky vývoja zhubných nádorov na Slovensku sa začali systematicky spracúvať až vznikom populáčného Národného onkologickej registra (NOR). Na Slovensku vznikol NOR v roku 1976, pričom retrospektívne pokryl z listov o prehliadke mŕtveho celé územie štátu od roka 1968. Register založil, odborne a metodicky viedol až do roka 2005 **doc. MUDr. Ivan**

Pleško, DrSc. (1930*). Doc. Pleško zároveň založil a viedol Oddelenie epidemiológie nádorov ÚEO SAV, ktoré bolo prvým pracoviskom v bývalom Česko-slovensku, zameraným na štúdium epidemiológie zhubbých nádorov. Údaje z povinného hlásenia zhubbých nádorov sa spracovávali v NOR, ktorý bol zriadený v rámci Onkologického centra v Bratislave a na jeho funkciu sa podieľali pracovníci oddelenia epidemiológie nádorov ÚEO SAV a organizačno-metodického oddelenia ÚKO v Bratislave. Pre vysokú spolahlivosť a kvalitu sa dát a z NOR Slovenskej republiky (SR) dostali do všetkých medzinárodných periodických publikácií, prehľadov a databáz Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) a tvorili súčasť medzinárodných projektov zameraných na štúdium epidemiológie nádorov. Od novembra 2005 bol NOR SR delimitovaný pod Ústav zdravotníckych informácií a štatistiky (ÚZIŠ) (neskoršie Národné centrum zdravotníckych informácií – NCZI) v Bratislave.

Po doc. Pleškovi viedla niekoľko rokov NOR SR **doc. RNDr. Martina Ondrušová, PhD., MPH. (1977*)**, ktorá kontinuálne nadviazala na činnosť doc. Pleška v úzkej súčinnosti s odbornými spoločnosťami Slovenskej lekárskej spoločnosti (SLS). NOR SR v danom čase publikoval výročné analýzy s najmenším technicky zvládnuteľným oneskorením a patril medzi prvých spomedzi krajín Európy, pričom si stále udržiaval vysoký kredit v medzinárodných organizáciach WHO. V danom období zaznamenával NOR SR aj vysokú publikeálnu aktivitu, podieľal sa na výučbe poslucháčov LF UK, pracovne v ňom pôsobili okrem erudovaných epidemiológov aj onkológovia, patológovia a epidemiologické sestry. V roka 2007 vznikol pod NOR SR na základe požiadavky Slovenskej onkologickej spoločnosti webový portál „Národný portál epidemiológie zhubbých nádorov v SR“, ktorého hlavným cieľom boli v súčinnosti s Inštitútom biostatistiky a analýz Masarykovej univerzity (IBA MU) v Brne vedecké analýzy z údajov o zhubbých nádoroch registrovaných v NOR SR. Systém sa pripravil pre agregácie, analýzy a prezentácie epidemiologických, klinických a demografických údajov z NOR SR a Štatistického úradu SR tak,

aby sa vo vhodnej forme sprístupnili reprezentatívne a veľmi cenné údaje širokému spektru záujemcov. Vychádzalo sa z predpokladu, že všeobecné informácie o epidemiológií nádorov a s nimi súvisiacimi populačnými rizikami by mali byť voľne dostupné a jedinečný prístup ku komplexným informáciám z dostupných zdrojov slúžil ako podklad pre ďalšie analýzy a interpretácie. Národný webový portál sa stretol s pozitívnym ohlasom v odbornej verejnosti, dosiahlo vysokú citovanosť a vďaka takto verejne prezentovaným výsledkom sa späť dosiahlo efektívnejšie hlásenie ochorení z klinického terénu do NOR SR. Webový portál bol však z iniciatívy NCZI v roku 2009 zrušený.

Významným spoločensko-odborným a vzdelávacím počinom bolo aj v rámci rozvoja onkológie na Slovensku zakladanie lekárskych spolkov a spoločností. V roku 1949 vznikla Československá lekárska spoločnosť J. E. Purkyně, ktorej súčasťou bola už od roku 1951 onkologická sekcia (spočiatku príčlenená k Rádiologickej spoločnosti). Zakladateľom Slovenskej odbočky onkologickej sekcie bol **doc. MUDr. RNDr. Alojz Winkler, DrSc.** Prvá pracovná schôdza spoločnosti sa konala 21. 2. 1958 v Bratislave. V roku 1969 vznikla samostatná SLS, ktorej organizačnou zložkou sa stala aj neskôr Slovenská onkologická spoločnosť. Nástupcami doc. Winklera, predsedami resp. prezidentmi tejto spoločnosti boli **doc. MUDr. Ivan Maňka, CSc., prof. MUDr. Ivan Koza, DrSc., doc. MUDr. Jozef Mardiak, CSc.** Súčasným prezidentom Slovenskej onkologickej spoločnosti SLS je od roku 2014 **MUDr. Tomáš Šálek**.

Aj členovia ďalších odborných spoločností, najmä Slovenskej spoločnosti nukleárnej medicíny a radiačnej hygieny, Spoločnosti radiačnej onkológie, rádiobiológie a rádiofyziky a Slovenskej rádiologickej spoločnosti, prezentujú výsledky svojej vedecko-výskumnnej práce v oblasti onkológie na vedeckých podujatiach, čím zabezpečujú na jednej strane rozvoj svojho medicínskeho odboru a na druhej strane vlastné celoživotné medicínske vzdelávanie. Dlhoročnú tradíciu majú Bratislavské onkologické dni, ktorých prvá konferencia

sa konala v októbri 1958 za prítomnosti 180 účastníkov (v roku 2015 sa konal ich 52. ročník), ďalej Košické chemoterapeutické dni (v roku 2015 sa konal ich 19. ročník), Banskoobstrické onkologické dni (v roku 2015 sa konal ich 11. ročník) a ďalšie odborné podujatia, vďaka ktorým je možné porovnavať každodennú klinickú prax s postupmi používanými v zahraničí.

K historii slovenskej onkológie patrí aj prestížny medzinárodný vedecko-odborný časopis **Neoplasma**, ktorý založil **doc. MUDr. RNDr. Alojz Winkler, DrSc.** Od roku 1957 časopis vydáva ÚEO SAV, v súčasnosti sú jeho hlavnými redaktormi **akademik MUDr. Viliam Ujházy, DrSc. a Ing. Jela Brozmanová, DrSc. (1936*)**. Tento „karentovaný“ časopis je indexovaný v medzinárodných časopiseckých databázach (najmä Web of Science), v 63 ročníkoch publikoval a publikuje články z oblasti experimentálnej i klinickej onkológie a onkologickej epidemiológie.

Medzi ďalšie významné onkologické časopisy patrí **Klinická onkologie**, časopis Českej onkologickej spoločnosti a Slovenskej onkologickej spoločnosti, ktorý bol založený v roku 1988 a je indexovaný v renomovanej svetovej bibliografickej databáze PubMed/Medline a Scopus. Klinická onkologie sa v doterajších 29 ročníkoch venuje onkologickej problematike v celej šírke, formou originálnych a prehľadových prác, pričom zverejňuje výsledky základného, najmä však klinického výskumu. Z neimpaktovaných domácich časopisov dosahuje vysokú odbornú úroveň časopis **Onkológia** (vyd. Solen), ktorý bol založený v roku 2006 a ktorý vychádza v spolupráci so Slovenskou onkologickou spoločnosťou a so Slovenskou chemoterapeutickou spoločnosťou.

Rozvoj slovenskej onkológie v priebehu posledných desaťročí by neboli možný bez úzkej spolupráce s odborníkmi v Čechách a na Morave. Na Slovensku existovalo v 60. rokoch 20. storočia najväčšie komplexné onkologické centrum, ktoré malo dobré renomé aj za hranicami vtedajšieho Československa. Bratislavské onkologické dni a neskôr Brnenské onkologické dny (založené roku 1976) boli a dotalaz sú svojou 40-ročnou

tradíciou svedectvom trvalých odborných kontaktov slovenskej, českej a moravskej onkologickej komunity.

V rokoch 1961–1969 bola výskumná časť vtedajšieho Výskumného ústavu klinickej a experimentálnej onkológie (VÚKEO, dnes Masarykův onkologický ústav) v Brne na Žltom kopci súčasťou bratislavského ústavu. Toto obdobie možno označiť ako obdobie vedeckej symbiozy nielen na onkologických ústavoch, ale aj na fakultách, kde sa osobnosti brnenskej i bratislavskej onkológie významne podieľali na pedagogicko-výskumnej činnosti.

V súčasnosti pokračuje úzka spolupráca medzi slovenskou a českou onkologickej odbornou verejnosťou na vedecko-výskumnej, klinickej i akademickej úrovni.

Záver

Slovensko je v súčasnosti pokryté dostupnými onkologickými pracoviskami, ktoré sú schopné poskytovať komplexnú onkologickú starostlivosť. Na slovenských lekárskych fakultách sa realizuje pregraduálna výučba onkológie i postgraduálna, špecializačná výchova budúcich klinických i radiačnych onkológov, zabezpečujú sa podmienky pre celoživotné vzdelávanie v týchto odboroch účastou na rezortných i medzinárodných vedeckých projektoch, na vedeckých konferenciach a kongresoch alebo na študijných pobytach na reno-movaných pracoviskách v zahraničí.

V roku 2016 uplynie 85 rokov od založenia Rádiumterapeutického ústavu v Bratislave, a tým aj od založenia ústavnej starostlivosti o onkologických pacientov na

Slovensku, 70 rokov od vzniku Ústavu experimentálnej onkológie SAV a 20 rokov od vzniku samostatného neštátneho zdravotníckeho zariadenia – OÚSA, s.r.o., a to je dôvod pre bilancovanie...

Literatúra

- Bernát P. Radiačná onkológia na Slovensku. Informačný bulletin. Trnava: Onkologická klinika FNsP Trnava 2001.
- Javorka K (ed.). História a súčasnosť Jeséniovej lekárskej fakulty Univerzity Komenského. Marin: Osveta 1999.
- Kaušitz J. 275 rokov pôsobenia Nemocnice sv. Alžbety – košického slovenskej onkológie. Naše nemocnica 2013; 5(3): 2–5.
- Ondrušová M. Národný onkologický register Slovenskej republiky – základný zdroj informácií v zdravotníckej politike. Onkológia (Bratisl.) 2006; 1(1): 64–65.
- Orthová A. História vzniku a vývoja Onkologického ústavu v Bratislave. Klin Onkol 1988; 1(5): 157–160.
- Šálek T et al. Národný onkologický ústav v Bratislave. História, súčasnosť a budúcnosť. Bratislava: Infoma Business Trading 2011.
- Ujházy V. História onkológie na Slovensku. In: Kaušitz J, Altaner Č (eds). Onkológia. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV 2003.